

Studiehandledning

Inledning

Denna studiehandledning är tänkt som ett stöd för en studiecirkel kring bokens tema.

Tillväxt till döds innehåller sex delar och de kan ge en ram för ett antal sammankomster i en studiecirkel. Snabbt kommer man nog att märka att det är svårt att hålla sig till en sådan strikt ordning. Allt hänger ihop och det är en av de viktiga punkterna i hela resonemanget.

Vid en uppdelning i fyra sammankomster är ett förslag att gruppera delarna:

- **Del I och II:** Perspektiven och naturen hos tillväxt ger en grund. Både att titta på tillväxten i naturen och att göra klart för sig egenskaperna hos den exponentiella tillväxten är centralt.
- **Del III:** Begränsande faktorer kan lätt fylla en hel studiecirkel och är utan tvekan värda en kväll. Peak-oil är nog det område där det finns flest källor att ösa ur.
- **Del IV och V:** Våra vägval och frågorna om varför det är så svårt att ändra kurs trots att mönstren är så tydliga.
- **Del VI:** Frågan om det finns hopp och vad man egentligen kan göra är förstås väsentlig. Även om boken inte ger några givna svar är det viktigt att själv reflektera över vad man kan göra.

På de följande sidorna finns förslag på frågor och ytterligare reflektioner uppdelat efter bokens kapitel.

Till var och en av delarna finns några idéer på litteratur och länkar. Många referenser har bäring på flera aspekter av problemen, så de kunde även ha platsat vid någon av de fem andra delarna.

Några sammanställningar av litteratur och länkar:

- www.tillvaxtreflektera.se - web-sida till Tillväxt till döds.
- www.steg3.se/fakta.html - Nätverket Steg 3.
- www.effektmagasin.se/tillvaxtkritik - Klimatmagasinet Effekt.

Frågor och synpunkter på såväl boken som handledningen är välkomna till info@tillvaxtreflektera.se.

Ambitionen är att efter hand uppdatera detta dokument. Den senaste versionen kan laddas ner från: www.tillvaxtreflektera.se/tillvaxt-till-dods/studiehandledning/

Göteborg, februari 2011

Stellan Tengroth

Del I - Perspektiv

På en ö i Stilla Havet

Påskön är ett exempel på en civilisation som gått under.
Vilka andra exempel kan ni hitta? Bra och dåliga.

Tidsskalan

Lite provocerande kan man säga att vi inte är något annat än sällsynt kultiverade schimpanser.
Hur starkt påverkas vi av våra gener? Vi kanske i själva verket är bra anpassade till vårt moderna liv?
Vilka egenskaper är starkast? Vår tävlingsinstinkt eller vår förmåga att samarbeta och ta hänsyn?

Oändliga, förnybara eller begränsade

Kan vi klara att hantera begränsade resurser, då vi inte med våra sinnen upplever att de faktiskt är begränsade?

Tillväxt i naturen

Detta är en av de mest centrala delarna i boken.
Både att tillväxt ofta startar i ett högt tempo och att den alltid hejdas kan tyckas självklart när man betraktar fenomenen i naturen.
Kan ni hitta andra mönster för en tillväxtkurva än de tre exemplen i detta kapitel.

Ökad lycka eller ökad BNP

Vad är lycka? Hur viktigt är det att vara bättre/rikare/lyckligare än grannen eller arbetskamraten?
Hur kan man hitta en nivå som är tillräckligt bra?
Tidsanvändning och lycka: skulle vi vara lyckligare om vi jobbade mindre?

Använd rätt glasögon

Här grusas mycket av förhoppningarna om en grön tillväxt, men behöver det vara kört?
Kan vi hitta exempel på BNP-tillväxt som faktiskt går hand i hand med en minskad miljöbelastning.
Var vaksam på skillnaden mellan absolut och relativ miljöpåverkan.
Det hävdas ofta att vi först måste ha en ekonomisk tillväxt för att sedan få möjlighet att vända miljöpåverkan i en positiv riktning. Är detta resonemang troligt?

Kungen tror på tillväxt

I de flesta sammanhang talar man okritiskt om tillväxt som något nödvändigt och positivt.

Är det korrekt att säga att ekonomisk tillväxt är en överideologi?

Vilka andra aktörer talar om tillväxt som självklart positivt?

För arbetarrörelsen har det funnits mycket att vinna på att fördela en större kaka. För näringslivet har tillväxten gett större vinster. Hur djupt rotat sitter detta?

Finns det exempel på de som talar om tillväxt i kritiska och ifrågasättande termer?

Beroende på vad man lägger i begreppet tillväxt kan det vara positivt eller negativt.

För att nyansera det ytterligare kan man se den som positiv i vissa sammanhang, men negativ i andra.

Går det till och med att vara neutralt inställt till begreppet tillväxt?

Mer att läsa, del I

- Jared Diamond: *Uppgång, Civilisationernas uppgång eller fall.*
Om Påskön och andra civilisationer som utsatts för hot.
Vissa av dessa gick under medan andra överlevde.
- Fredrik Warberg och Jörgen Larsson: *Rik på riktigt.*
Om det som är viktigt - tid
- Kenneth Hermele: *Ekonomerna, tillväxten och miljön.*
Bland annat om absolut och relativ miljöpåverkan – den omvända u-kurvan
- Tim Jackson: *Välfärd utan Tillväxt.*
Här finns bl.a. ett kapitel om myten med ”decoupling”
- <http://www.gp.se/nyheter/ledare/1.532537-niklas-nordstrom-s-behover-se-framat>
En krönika i GP av en tillväxtkramare, Niklas Nordström
- <http://www.lyckobloggen.se/>
Bland annat om lyckoforskning

Del II

Spargrisen och bankboken

Att ha en förståelse för exponentiell tillväxt är viktigt

Vilka andra exempel finns på linjär respektive exponentiell tillväxt?

72-regeln som anger hur lång tid vi har till nästa fördubbling är en användbar tumregel.

Har Kina högre tillväxt än Sverige?

Här döljs en gigantisk konflikt.

Kan vi förmå Kina och andra ”tillväxtländer” att frivilligt hålla igen?

Är det moraliskt försvarbart att göra det?

Två procent är mycket tio procent är ännu mer

Detta är inget bevis för att tillväxten inte är möjlig, men duger det som ett indicium och som ett tillräckligt starkt argument för att BNP-tillväxten är omöjlig?

Hur snabbt växer sopberget?

Detta är igen en enkel tumregel som tillsammans med 72-regeln kan ge en tankeställare.

Likt det föregående avsnittet är det inget bevis, men kanske räcker det som en tillräckligt tydlig indikation på det ohållbara i att fortsätta som vanligt.

Mer att läsa, del II

- <http://www.impossiblehamster.org/>
En film på en minut. Något för alla nationalekonomer...
- <http://youtu.be/F-QA2rpkBSY>
På YouTube: Albert Bartlett: The Most IMPORTANT Video You'll Ever See
Filmad föreläsning om exponentiell tillväxt.
- <http://energybulletin.net/node/3845>
Hubbert on the Nature of Growth. En lång text, där tyvärr figurer saknas, men där det finns riktiga guldgrubbor och framsynta tankar om tillväxtens natur.

Del III – Begränsande faktorer

Tjuvarna stal koppar

Att studera hur priset på koppar eller andra råvaror förändras kan tyckas väldigt förenklat. Vågar man dra några slutsatser av detta?
Hur kan spekulation påverka bilden?

Kan USA gå i konkurs?

Kan det finansiella systemet klara en längre tid med krympande BNP?

Vatten och bröd

Studera ”water footprint”.
Kan vi minska vår vattenförbrukning?
Har det någon betydelse? Vi i Sverige har ju så gott om vatten.

För lite eller för mycket olja?

Bokens sifferlekar baseras på siffror på kvarvarande reserver. I andra sammanhang kan man se andra sätt att beskriva en kommande peak-oil som i allmänhet ger mer alarmerande tidsperspektiv.

Vårt ekologiska fotavtryck

Den senaste rapporten från WWF säger att vi nu behöver 1,5 jordklot.
Borde inte dessa siffror vara alarmerande? Varför tas de inte riktigt på allvar?

Andra begränsande faktorer

Det finns även helt andra begränsande faktorer.
Vilken/vilka saknas?

Är det någon begränsande faktor som känns mer påtaglig än andra.
Begränsa er inte till de som finns i boken.

Fundera över tidsskalan. Vilka faktorer riskerar att slå till inom ett, tio eller hundra år.

Mer att läsa, del III

- Michael Ruppert: *Confronting Collapse*.
Smular bland annat sönder hoppet om alternativen till oljan.
Finns också som film.
- Richard Heinberg: *The Party's Over*.
Bland annat om kopplingen mellan energi och ekonomi.
- Lester Brown: *Plan B*.
Belyser flera av de faktorer som sätter gränser.
- Gunnar Lindstedt: *Olja*
En både underhållande och pedagogisk bok om peak-oil.
- <http://www.kva.se/sv/Nyheter/Nyheter2009/Planetary-Boundaries/>
Bland andra Johan Rockström, Stockholm Environment Institute står bakom studien av hur mycket planeten tål och om vi har passerat gränserna.
- <http://www.asposverige.se/>
Association for the Study of Peak Oil and Gas, svenska avdelningen.
- <http://youtu.be/nvoFJsqF1wQ>
På YouTube: Nicole Foss. We Need Freedom of Action to Confront Peak Oil.
En av de absolut bästa på att väva ihop ekonomi, energi, risken för kollaps och tankar om hur hantera detta.
- <http://www.wwf.se/vrt-arbete/ekologiska-fotavtryck/1127697-ekologiska-fotavtryck>
WWF:s sida om det ekologiska fotavtrycket.
- www.waterfootprint.org
Water Footprint Network. Om vattenförbrukning i olika delar av världen

Del IV - Vägval

Konsten att cykla

Sök exempel på negativ och positiv återkoppling.

Bungy jump

Översvängar och en fördröjd reaktion på att gränser har passerats är ett normalt beteende. Vilka gränser kan vi redan ha passerat?

Plan A, Plan B eller Alternativ C

När detta skrivs är vi i ”business as usual”, d.v.s. Plan A. Hur många år tror ni att det är möjligt att upprätthålla denna?

Resonera om möjligheten att undvika Alternativ C.

Vad tror ni om följderna av detta skrämmande scenario?

Går civilisationen under eller kan vi rent utav få ett bättre liv än det vi har idag?

Plan A-light

Diskutera de väsentliga skillnaderna mellan Plan B och Plan A-light. Läs gärna kapitlet ”Använd rätt galsögon”, sid 36-39.

Två räddande änglar

Sök efter tekniska lösningar som ni tror kan lösa de långsiktiga problemen.

Mer att läsa, del IV

- Meadows m.fl.: *Tillväxtens gränser* eller av samma författare: *Limits to Growth, The 30-Year Update*
En klassiker från 1972 som fortfarande är lika aktuell.
- <http://www.chrismartenson.com/>
Här finns en pedagogisk ”crash-course” kring tre ”E”: Economy, Energy & Environment
- <http://www.tillvaxtreflektera.se/2010/06/fyra-scenarier/>
Karl Hallding från SEI redovisar fyra scenarier, baserade på peak-oil och klimat

Del V – Varför är det så svårt att ändra kurs?

Det var bättre förr

Vad finns det för exempel på det verkligen var bättre förr?

I vilka avseenden var det definitivt sämre förr?

Går det i några avseenden att på ett kontrollerat sätt ”backa tillbaka”?

Som strutsen

Förtränger vi en obehaglig verklighet?

Är det en nedärvd försvarsmekanism att förtränga?

Fångarnas dilemma

Hur bra kan vi klara att hushålla med gemensamma resurser?

Det fungerar helt enkelt inte

Detta är en grundbult. Hur kan ett samhälle utan tillväxt fungera?

Är det över huvud taget möjligt?

En synvilla

Hur kan man bli medveten om synvillan att vi blir ”rikare” och förbrukar mer resurser utan att vi noterar det?

De rätta orden saknas

Tillväxt är ett positivt laddat ord, men hur beskriver vi motsatsen?

Nerväxt, negativ tillväxt och *krympande ekonomi* är inte direkt några positiva uttryck.

Har vi något bättre sätt att uttrycka en annan verklighet?

Mer att läsa, del V

- http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/psykologi/darfor-blundar-du-for-klimathotet_5751885.svd

En artikelserie i Svenska Dagbladet om psykologi och om varför vi förtränger hot från exempelvis ett varmare klimat.

- <http://www.fria.nu/artikel/86462>

Min krönika i Fria Tidningen om vår kollektiva synvilla.

Del VI – Visst finns det hopp

Vi spelar olika roller

Vilken roll kan vi som enskilda individer spela?

Har det någon betydelse om vi anstränger oss för att i vardagen leva miljömedvetet rätt?

Boken ger en krass bild av det privata näringslivet. Är den orättvis?

Meteorologerna, författarna och ekonomerna

Det verkar vara svårt att få gehör för obehagliga sanningar. Även det som är aldrig så väl underbyggt verkar ha svårt att få genomslag.

Här kan man dra paralleller till klimatskeptiker.

Milstolpar på väg mot koldioxidmålet

Det går faktiskt att utnyttja ändliga resurser. Det gäller bara att göra det på rätt sätt.

I den allmänna debatten har detta resonemang inget genomslag.

Hur kunna nå ut med att CO₂-målen kräver så stora årliga minskningar.

Bryt de onda cirkelarna

Vilka medel kan tänka sig för att stimulera en tillväxt och samtidigt minska befolkningstrycket i syd?

Se möjligheterna

Den allmänna diskussionen går i riktning att vi ”måste” jobba mer för att säkra välfärden.

Skulle det vara en bra lösning att jobba 30 timmar i veckan och i gengäld ha en högre pensionsålder?

Kan det vara ett steg mot lägre konsumtion samtidigt som skatteintäkterna och välfärden kan räddas.

Inte bara ett Tillväxtverk

Kan ett Hållbarhetsverk utträta något?

Vilka andra initiativ kan man tänka sig?

Samarbete över gränserna

Kan FN spela en roll?

Finns det andra aktörer eller andra samarbeten som det finns anledning att tro på?

Är tanken på ett globalt parlament utesluten?

Ställ rätt frågor

Ge fler exempel på dagens och morgondagens frågor.

Optimist eller pessimist?

Hur skall man egentligen förhålla sig?

Kanske är loppet redan kört?

Hur kan man agera för att förbereda sig inför en kollaps?

Är det viktigt att vår civilisation överlever?

Den ännu större frågan: är det viktigt att människan som biologisk art överlever?

Slutkläm

Vågar jag verkligen lita på mig själv, avvika från mängden och hävda att tillväxt inte är lösningen?

Mer att läsa, del VI

- Christer Sanne: *Keynes barnbarn*.
Bland annat tankar om kortare arbetstid
- Folke Tersman: *Tillsammans*.
Är ett globalt parlament möjligt?
- *Ställ om Sverige. Inspiration och handledning för omställningsgrupper*.
Utgiven av Hela Sverige ska leva
- <http://transitionsweden.ning.com/>
Omställningsrörelsen. Många hoppfulla lokala initiativ.
- <http://www.dn.se/debatt/2011-bli-ett-viktigt-ar-for-en-hallbar-global-framtid>
En debattartikel av bland andra Johan Rockström om de akuta hoten.
- <http://www.fria.nu/artikel/86155>
Min krönika i Fria Tidningen om förnöjsamhet.
- http://www.tillvaxtreflektera.se/impossible_growth/spaning-ar-2020/
En hoppfull spaning tio år framåt